

kelde stelden, het best mogelijk is geweest dat de kolonie als één organisme functioneerde. Enigszins vergelijkbaar, in vorm maar niet in functie, zijn de stelten in *U. reticulata* met de uitgegroeide stekels van kleine soorten van het brachiopodengeslacht *Ancistrocrania*, zoals *A. suessi* (Bosquet, 1859) en *A. comosa* (Bosquet, 1854). Deze worden ook in graafgangen gevonden (Natuurhistorisch Museum Maastricht [NHMM], collecties Jagt, Meijer en Renkens-Zijlstra). Als er nog ruimte was tussen de plek waar de larve van de brachiopode zich vasthechtte aan het substraat en de rest van het oppervlak van de graafgang, dan werden stekels van verschillende lengtes gevormd. Die dienden waarschijnlijk voor een (nog) betere verankering.

Dankwoord

Voor de jarenlange toegang tot hun groeveterreinen danken we de uitbaters van de voormalige en nog werkende groeves ENCI-HeidelbergCement Group (Maastricht), Ankerpoort-Curfs (Geulhem) en Blom (Berg en Terblijt). Dr. Paul D. Taylor (The Natural History Museum, Department of Palaeontology, Londen) zijn we erkentelijk voor literatuurreferenties en zijn visie op dit stuk.

*) *Natuurhistorisch Museum Maastricht, de Bosquetplein 6-7, 6211 KJ Maastricht, john.jagt@maastricht.nl*

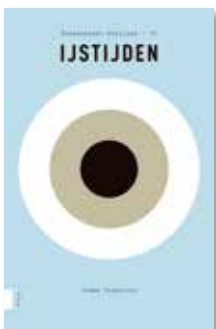
**) *Industriestraat 21, 5931 PG Tegelen, martdeckers@planet.nl*

***) *Caumerboord 5, 6418 BK Heerlen, j.stroucken@home.nl*

Referenties

- Jäger, M., 2005. Serpulidae and Spirorbidae (*Polychaeta sedentaria*) [sic] aus Campan und Maastricht von Norddeutschland, den Niederlanden, Belgien und angrenzenden Gebieten. *Geologisches Jahrbuch A157* (2004): 121-249.
- Jagt, J.W.M., 2013. Rijke fauna's uit het Laat-Krijt en Vroeg-Paleoceen van Geulhem (zuidelijk Limburg). *Gea* 46: 100-106.
- Jagt, J.W.M., Reuvers, S. & Schulp, A.S., 2012. De paleontologische verdiensten van een apotheker en een vertegenwoordiger in farmaceutica – Joseph de Bosquet (1814-1880) en Casimir Ubaghs (1829-1894). *Natuurhistorisch Maandblad* 101: 221-229.
- Larwood, G., Voigt, E. & Scholz, J., 2008. Paleoeological, morphological and taxonomical aspects of the pelmatoporiid genus *Ubaghsia* Jullien from the Maastricht Chalk. *Virginia Museum of Natural History, Special Publication* 15: 111-121.
- Taylor, P.D. & Voigt, E., 1999. An unusually large cyclostome bryozoan (*Pennipora anomalopora*) from the Upper Cretaceous of Maastricht. *Bulletin de l'Institut royal des Sciences naturelles de Belgique, Sciences de la Terre* 69: 165-171.
- Ubaghs, J.C., 1865. Die Bryozoen-Schichten der Maastrichter Kreidebildung, nebst einigen neuen Bryozoen-Arten der Maastrichter Tuffkreide. *Verhandlungen des naturhistorischen Vereins im preussischen Rheinlande und Westphalen* 22: 31-62.
- Voigt, E., 1959. Die ökologische Bedeutung der Hartgründe („Hardgrounds“) in der oberen Kreide. *Paläontologische Zeitschrift* 33: 129-147.
- Voigt, E., 1992. Stütz-, Anker- und Haftorgane bei rezenten und fossilen Bryozoen (Cyclostomata und Cheilostomata). *Verhandlungen des naturwissenschaftlichen Vereins in Hamburg (neue Folge)* 33: 155-189.

Boekbespreking

IJstijden, door Gemma Venhuizen; Amsterdam University Press 2014; 115 pag.; 9 afb. ISBN 9789089647115. Prijs € 9,95.

In 1824 verscheen een geologische bestseller (*Lettres sur les révolutions du globe*, verschenen in maar liefst tien drukken!) voor algemeen publiek, door Alexandre Bertrand. Daarin wijst Bertrand op een allervreemdste fenomeen: zware zwerfblokken van verre, die bovenlangs diepe Alpendalen liggen.

De oplossing kwam een dozijn aantal jaren later - gletsjers hadden die dalen uitgeslepen en er morenestenen achtergelaten. Dat gebeurde tijdens de Eiszeit, zoals Schimper die in 1837 noemde - een nieuw begrip, naderhand vernederlandst tot IJstijd. Het leerdicht van K.F. Schimper besluit een alleraardigste nieuwe pocket door Gemma Venhuizen. Dit boekje geeft de nieuwste stand van wetenschap over dat belangrijke tijdvak, met focus op Nederland. Het is boeiend en inhoudsrijk, maar prettig gesteld en helder toegelicht.

In het eerste hoofdstuk wordt het wat en hoe van het IJstijdsfenomeen behandeld. Het volgende betreft de eerste Elster-vergletsjering van Nederland, zo'n 400.000 jaar geleden, en het derde de Saale-vergletsjering, 250.000 jaar later. De guurste maar ijsvrije Weichseltijd, met arctische woestijnfase, beslaat het vierde hoofdstuk. De planten, dieren, mensen tijdens het hele IJstijdvak staan in het laatste algemene hoofdstuk. Het werk wordt afgesloten door een beschouwing over onze eigen tijden, en met praktische wenken.

IJstijden biedt de in stenen, landschap en klimaat geïnteresseerde lezer een prima kader voor allerlei gegevens uit boeken en veld. Het maakt aardwetenschap begrijpelijker door verwijzingen naar wetenschapsgeschiedenis en naar de wereld van wie onderzoeken. Het gedicht van Schimper, in Goethe-stijl, lijkt me een uitdaging voor de winteravond. Het richt zich tot ijsbeer en sneeuwhoen, in rijmloze verzen: zij wijken, de mens komt en verwondert zich. Erg 1837 blijft zijn verklaring van löss, als 'smeltwaterafzetting' op een meerbodem. Hoe dat werkelijk toeging leest u wel in de hoofdtekst! Warm aanbevolen, deze pocket over koude tijden.

Bert Boekschoten, VU Amsterdam